

Зміст

Передмова	7
Розділ 1. Предмет, метод і завдання економічної статистики	10
1.1. Предмет і метод економічної статистики	10
1.2. Класифікації і групування в економічній статистиці	13
1.3. Система показників економічної статистики	21
1.4. Завдання економічної статистики	25
Питання для самоконтролю	27
Розділ 2. Статистика населення	28
2.1. Предмет і завдання статистики населення	28
2.2. Показники чисельності і розміщення населення	30
2.3. Показники статевого, вікового і сімейного складу населення	35
2.4. Поділ населення за національністю і рідною мовою	41
2.5. Показники культурного рівня і здоров'я населення	43
2.6. Показники природного руху і відтворення населення	45
2.7. Показники механічного руху населення	52
2.8. Перспективні розрахунки чисельності населення	55
2.9. Джерела статистичних даних про населення	57
Питання для самоконтролю	59
Розділ 3. Статистика праці	61
3.1. Предмет і завдання статистики праці	61
3.2. Показники наявності, чисельності, складу і руху робочої сили	63
3.3. Статистика зайнятості і безробіття	72
3.4. Показники складу і використання робочого часу	75
3.5. Показники продуктивності праці	80
3.6. Статистика оплати праці і витрат на робочу силу	84
3.7. Статистика трудових спорів (конфліктів)	91
3.8. Джерела статистичних даних про працю	94
Питання для самоконтролю	97
Розділ 4. Статистика національного багатства	99
4.1. Поняття національного багатства	99
4.2. Класифікація національного багатства	103
4.3. Оцінка національного багатства	107
4.4. Поняття і класифікація основних фондів	109
4.5. Оцінка і переоцінка основних фондів	114
4.6. Амортизація основних фондів	119
4.7. Баланси основних фондів	127
4.8. Показники наявності, руху, стану, забезпеченості і використання основних фондів	129
4.9. Статистика оборотних активів	134
4.10. Предмет і завдання статистики навколишнього середовища і природних ресурсів	143
4.11. Статистика охорони атмосферного повітря	148

4.12. Статистика водних ресурсів	151
4.13. Статистика земельних ресурсів	153
4.14. Статистика лісових ресурсів	161
4.15. Статистика корисних копалин	164
Питання для самоконтролю	166
Розділ 5. Система національних рахунків	168
5.1. Система національних рахунків як макростатистична модель економіки	168
5.2. Поняття про систему національних рахунків	173
5.3. Основні класифікації і показники системи національних рахунків.	179
5.4. Система основних рахунків системи національних рахунків	192
5.5. Основні напрями аналізу показників системи національних рахунків.	211
Питання для самоконтролю	213
Розділ 6. Валовий внутрішній продукт – найважливіший показник системи національних рахунків	214
6.1. Загальна характеристика валового внутрішнього продукту	214
6.2. Методи розрахунку валового внутрішнього продукту	218
6.3. Обчислення показників ВВП у постійних цінах (дефлятування ВВП).	225
Питання для самоконтролю	229
Розділ 7. Статистика виробництва продукції в окремих галузях економіки	230
7.1. Основні поняття і категорії	230
7.2. Статистика продукції промисловості	236
7.3. Статистика продукції сільського господарства	243
7.4. Статистика продукції будівництва	251
7.5. Статистика продукції транспорту	257
7.6. Статистика продукції зв'язку	259
7.7. Статистика продукції торгівлі	261
7.8. Статистика продукції інших галузей економіки	264
Питання для самоконтролю	266
Розділ 8. Статистика ринку товарів та послуг	268
8.1. Соціально-економічна сутність ринку товарів та послуг. Предмет і завдання ринку товарів та послуг	268
8.2. Система статистичних показників ринку товарів та послуг	274
8.3. Поняття, сутність і завдання статистики кон'юктури ринку. Система показників кон'юктури ринку товарів та послуг	275
8.4. Кон'юктурні оцінки ринкової ситуації.	281
8.5. Статистичні методи аналізу ринку товарів та послуг	284
Питання для самоконтролю	290
Розділ 9. Статистика цін, тарифів та інфляції	291
9.1. Соціально-економічна сутність цін, тарифів та завдання статистики в умовах ринкової економіки	291
9.2. Види цін	295
9.3. Система показників статистики цін	298
9.4. Організація статистичного спостереження за цінами і тарифами	300
9.5. Аналіз рівня і структури цін.	303

9.6. Система індексів цін	306
9.7. Статистика цін виробників продукції та послуг	309
9.8. Індекс споживчих цін	314
9.9. Статистика інфляції	317
Питання для самоконтролю	322
Розділ 10. Статистика витрат виробництва і собівартості продукції.	323
10.1. Предмет і завдання статистики витрат виробництва і собівартості продукції.	323
10.2. Показники витрат виробництва і собівартості продукції.	325
10.3. Склад витрат виробництва і собівартості продукції	328
10.4. Статистичний аналіз собівартості продукції.	332
Питання для самоконтролю	336
Розділ 11. Статистика інвестицій	337
11.1. Економічна сутність інвестицій та завдання статистичного вивчення	337
11.2. Класифікація інвестицій	344
11.3. Статистико-економічний аналіз ефективності інвестицій	350
Питання для самоконтролю	357
Розділ 12. Статистика науки та інновацій	358
12.1. Соціально-економічне значення науки та інновацій в розвитку суспільства і завдання статистики.	358
12.2. Групування та класифікації в статистиці науки та інновацій. Система показників статистики науки та інновацій	365
12.3. Кадрове, матеріально-технічне та фінансове забезпечення наукових досліджень та розробок.	369
12.4. Статистичне вивчення результативності наукової та інноваційної діяльності.	373
12.5. Джерела статистичних даних про науку та інновації.	381
Питання для самоконтролю	382
Розділ 13. Статистика цінних паперів та фондового ринку	384
13.1. Соціально-економічна сутність ринку цінних паперів і завдання статистичного вивчення	384
13.2. Види цінних паперів та їх характеристика	389
13.3. Статистика фондового ринку	410
Питання для самоконтролю	416
Розділ 14. Статистика державного бюджету	417
14.1. Суть, значення і основні завдання статистики державного бюджету	417
14.2. Основи бюджетної класифікації.	423
14.3. Зміст та класифікація доходів державного бюджету	425
14.4. Зміст та класифікація видатків державного бюджету	431
Питання для самоконтролю	437
Розділ 15. Статистика грошового обігу та кредиту	438
15.1. Соціально-економічна сутність грошового обігу та завдання статистики	438
15.2. Основні показники статистики грошового обігу	442
15.3. Соціально-економічна сутність кредиту	451

15.4. Основні показники статистики кредиту	457
Питання для самоконтролю	462
Розділ 16. Статистика страхування.	463
16.1. Соціально-економічна сутність, предмет, основні поняття і завдання статистику страхування	463
16.2. Класифікації та групування в статистиці страхування	473
16.3. Система показників статистики страхування	481
16.4. Розрахунок тарифних ставок у страхуванні	488
16.5. Статистичний аналіз рейтингу страхових компаній	492
Питання для самоконтролю	496
Розділ 17. Статистика фінансів підприємств.	497
17.1. Предмет і завдання статистики фінансів підприємств	497
17.2. Система показників статистики фінансів підприємств	501
17.3. Статистичний аналіз прибутку і рентабельності підприємств	505
17.4. Показники і оцінка платоспроможності та фінансової стійкості підприємства.	507
Питання для самоконтролю	513
Розділ 18. Платіжний баланс.	514
18.1. Суть, значення і основи платіжного балансу	514
18.2. Методологія побудови і структура платіжного балансу	520
18.3. Рахунок поточних операцій	526
18.4. Рахунок операцій з капіталом і фінансовий рахунок	531
18.5. Статистичний аналіз платіжного балансу	536
Питання для самоконтролю	537
Розділ 19. Статистика зовнішньоекономічної діяльності.	539
19.1. Соціально-економічна сутність зовнішньоекономічної діяльності та завдання її статистичного вивчення	539
19.2. Митна статистика зовнішньої торгівлі	546
19.3. Статистика зовнішньої торгівлі товарами і послугами	551
19.4. Статистичне вивчення цін у зовнішній торгівлі	560
19.5. Статистичний аналіз зовнішньоекономічної діяльності	565
Питання для самоконтролю	569
Розділ 20. Статистика рівня життя населення.	571
20.1. Предмет і завдання статистики рівня життя населення.	571
20.2. Система показників рівня життя населення	573
20.3. Показники доходів населення	576
20.4. Диференціація доходів населення.	582
20.5. Показники витрат і споживання населення	588
20.6. Обстеження умов життя домогосподарств	594
Питання для самоконтролю	597
Список рекомендованої літератури	598
Алфавітний покажчик	601

Передмова

Зростаючий інтерес до статистики в країні викликаний сучасним розвитком економіки, формуванням ринкових відносин, розвитком різноманітних форм господарювання, здійсненням економічних реформ, які зачіпають інтереси кожної людини. У статистичних даних, що відбивають хід цих процесів і які є інформаційною базою для здійснення відповідних управлінських рішень, кожний з нас шукає результати реформ.

Значна роль у вирішенні намічених завдань належить економічній статистиці, яка покликана за допомогою системи об'єктивних статистичних показників вірогідно і точно охарактеризувати стан і розвиток національної економіки і соціальної сфери життя, рівень і повноту використання наявних ресурсів (землі, робочої сили, виробничих фондів), економічну ефективність виробництва тощо.

Перед статистикою поставлені важливі завдання щодо подальшого вдосконалення системи статистичних показників, прийомів і методів збирання, обробки та аналізу масових статистичних даних, забезпечення всіх рівнів управління народним господарством вичерпною, вірогідною і точною інформацією.

Без аналізу статистичних даних неможливі управління державою як соціальним організмом, розробка і прогнозування соціально-економічного розвитку країни. За цих умов статистика стає не тільки джерелом інформації про найважливіші явища і процеси, що відбуваються в суспільстві і народному господарстві, але й вагомим знаряддям ефективного управління і керівництва цими явищами і процесами.

Узагальнюючи і аналізуючи дані про розвиток національної економіки і культури, вишуковуючи і виявляючи резерви, які є в народному господарстві, статистична наука і практика беруть участь у здійсненні величких планів побудови демократичної, правової, соціально орієнтованої держави з ринковою економікою.

Починаючи з 90-х років минулого століття в Україні розпочалися корінні соціальні й економічні зміни, зумовлені формуванням ринкових відносин та зміни системи управління економікою країни, яка з 2006 р. набула статусу ринкової.

Трансформація статистики в Україні здійснюється відповідно до прийнятих державних програм. Основна мета цієї трансформації – перехід до застосування стандартів та рекомендацій міжнародних економічних організацій з різних розділів статистики. В зв'язку з цим в основному здійснено перехід обліку і статистики в державі на засади, що відповідають міжнародним стандартам, це насамперед стосується національного рахівництва – введення системи національних рахунків, класифікацій і групувань в економічній статистиці, рекомендацій Міжнародного валютного фонду (МВФ) зі статистики державних фінансів, платіжного балансу, кредитної та грошової статистики тощо. Перехід до цих стандартів дає можливість застосувати в статистиці показники, призначенні для опису та аналізу ринкової економіки, та забезпечує міжнародну зіставність статистичних даних.

Впровадження міжнародних стандартів обліку і статистики, пов'язане з переходом економіки України до ринкових відносин, внесли корективи у статистичну науку і практику, що в свою чергу вимагає змін у вдосконаленні викладання статистичних дисциплін взагалі і економічної статистики зокрема.

Зростання інтересу до економічної статистики – явище об'єктивне, а її вивчення є необхідним у всіх ланках підготовки економічних кадрів вищої кваліфікації. Статистична підготовка економістів усіх спеціальностей є важливою частиною їх методологічної підготовки у галузі якісно-кількісного аналізу масових процесів і явищ. Успішне виконання цього завдання потребує подальшого покращання якості підготовки економістів вищої кваліфікації.

Економічна статистика – самостійна галузь статистичної науки і практичної діяльності органів державної статистики. Вона вивчає кількісну сторону масових соціально-економічних процесів і явищ у нерозривному зв'язку з їх якісною стороною у масштабі країни, галузей і регіонів.

Пропонований читачам підручник написаний у відповідності до діючої типової програми курсу «Статистика» для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів.

При підготовці підручника враховані основні положення Закону України про державну статистику та інших законодавчих документів щодо статистики, а також останні зміни, що відбулися в обліку і звітності.

Підручник написаний з урахуванням найбільш важливих рекомендацій міжнародних організацій, а також методологічних документів, які видаються **Державною службою статистики України (ДССУ)**. В зв'язку з цим у підручнику викладенні найбільш актуальні концепції і напрямки розвитку економічної статистики у відповідності з основними світовими концепціями статистичних досліджень на макроекономічному рівні.

Мета підручника – сформувати у студентів теоретичні знання та практичні навички розрахунку і комплексного аналізу макроекономічних показників і процесів на макроекономічному рівні.

Від ступеня засвоєння курсу економічної статистики залежить успішність оволодіння іншими економічними дисциплінами, а отже, і вміння у подальшій практичній і науковій роботі широко користуватися набутими знаннями у цій галузі для вирішення соціальних та економічних проблем.

У підручнику розглянуто весь комплекс питань, які містяться в типовій програмі курсу економічної статистики: показники статистики національного багатства, ринку праці і зайнятості населення, виробництва товарів і послуг, цін, фінансів, кредиту, грошового обігу, платіжного балансу, система національних рахунків як макроекономічна модель економіки та ін.

Враховуючи тісний взаємозв'язок між економічними і соціальними процесами, значна увага приділена розгляду важливих показників соціально-демографічної статистики (чисельність, структура, відтворення населення та ін.), а також показників рівня життя населення.

При цьому основна увага приділена тим макроекономічним показникам, які особливо важливі для аналізу ринкової економіки, а також для розробки економічної політики. Це система національних рахунків (СНР), статистика цін, фінансів, зайнятості населення та ін.

В даний час центральне місце в економічній статистиці займає СНР, оскільки, по-перше, в її рамках обчислюються найважливіші макроекономічні показники (валовий внутрішній продукт, валовий і наявний національний доход та ін.) і, по-друге, вона є

важливим інструментом гармонізації та інтеграції всієї економічної статистики, тобто узгодження концепцій, визначень і класифікацій, що використовуються в різних розділах економічної статистики, з основними концепціями, визначеннями і класифікаціями СНР. В СНР відображаються взаємозв'язки між основними макроекономічними показниками.

У наведених прикладах розглядається методика і техніка розрахунку різних макроекономічних показників та їх системи, що дає змогу дати всебічну характеристику стану і розвитку тієї або іншої галузі народного господарства або національної економіки в цілому.

Зміст прикладів і послідовність їх розташування у підручнику відповідає програмі викладання курсу економічної статистики, що допоможе глибше і ефективніше засвоїти матеріал кожної теми.

Після кожної теми запропоновано питання для самоконтролю, що робить підручник корисним у самостійній роботі студентів.

При наведенні фактичних даних були використанні дані статистичних щорічників Державної служби статистики України «Україна за 1990-2016 рр.», фактичні дані річних звітів і статистичної звітності підприємств. У підручнику наведені також умовні дані. Проте автор прагнув, щоб зміст прикладів мав наближений до реальної дійсності характер, а тому складаючи їх значною мірою використовував фактичний матеріал попередньо опрацювавши його методично.

Підручник підготовлений з урахуванням того, що читачі знайомі з курсом теорії статистики – важливим розділом статистичної науки, в якому сформульовані методи і принципи визначення кількісних характеристик масових соціально-економічних явищ і процесів, зокрема, методи розрахунку середніх величин, показників варіації і рядів динаміки, індексів та ін. Ці методи широко використовуються в економічній статистиці при вивченні конкретних економічних процесів і тією або іншою мірою будуть застосовані у підручнику.

При написанні підручника враховані надбання вітчизняних і зарубіжних науковців зі статистики та власний досвід викладання економічної статистики.

Головним своїм завданням автор цього підручника бачив у тому, щоб у доступній і логічній формі розкрити змістовну сторону особливостей і специфіки системи макроекономічних показників та показати сфери і можливості їх застосування у практичному економіко-статистичному аналізі макроекономічних процесів.

Підручник призначений для викладачів і студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів освіти. Його можуть використовувати студенти інших факультетів, аспіранти, магістри, науковці і практичні працівники економічних служб, які бажають систематизувати і поглиблювати свої знання щодо макроекономічного аналізу національної економіки.

Автор висловлює щире подяку рецензентам рукопису за цінні зауваження і поради щодо удосконалення підручника на стадії підготовки його до видання.

Комп'ютерний набір рукопису підручника виконали економісти **Осіпчук Г.С.** і **Осіпчук О.С.**, за що автор висловлює їм щире подяку.

Автор з великою повагою поставиться до зауважень, порад із вдячністю прийме все, що допоможе поліпшити даний підручник та спонукатимуть автора до подальших наукових пошуків.

Зауваження і пропозиції щодо удосконалення підручника просимо у видавництво.